

Naše revije ob Vodnikovi smrti - 100

Stota obletnica Vodnikove smrti je bila leta 1919, ko se je komaj končala prva svetovna vojna ter se pričelo življenje v novi državi.

Najbolje je obletnico Vodnikove smrti pri nas označil dr. Ivan Grafenauer: »Obhajali smo stoletnico Vodnikove smrti tiho in skromno; nade in skrbi, radost in bolečine porajajoče bodočnosti so potisnile skromni jubilej popolnoma na stran.« To je napisal na začetku svoje razprave v prvem letniku revije *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino*. V njej je pisal o Vodnikovi pesniški zapuščini in o dosedanjih izdajah njegovih pesmi. Njegov rokopis je hranila Slovenska Matica, ki pa zaradi izrednih vojnih razmer še ni mogla izdati znanstvene izdaje njegovih pesmi. Izšla naj bi naslednje leto in podala poslednje avtentično Vodnikovo besedilo. Razprava nato podrobno razkriva zgodovino rokopisnega zbornika Vodnikovih pesmi.¹

V literarni reviji *Dom in svet* je zgodovinar Josip Mal opozoril na napačen podatek, ki so ga objavili nekateri naši listi o hiši, v kateri je umrl Valentin Vodnik. Objavljeni sta dve fotografiji hiše, v kateri je umrl, po potresu pa so jo morali porušiti.²

V letniku 1919 je največ podatkov o Vodniku v rubriki *Književnost*. Jože Debevec je pisal o knjižici dr. Ivana Preglja Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik, svojemu narodu. Namenjena je bila predvsem predavateljem po izobraževalnih društvih ob stoti obletnici Vodnikove smrti. Poudarjala je dve ideji: da je Vodnik pomagal pri ustanovitvi Jugoslavije kot pesnik Ilirije oživiljene in da je bil organizator narodnega šolstva, časnikarstva in poljudnih ved, torej je deloval na političnem in socialnem polju. Ob tem je Debeljak omenil, da pesmi Ilirija oživiljena Mohorjeva družba ni uvrstila v svoje Brstje iz vrta slovenskega pesništva, kar je strahopetno.³

V 22. zvezku Knezove knjižnice je izšla razprava dr. Ivana Grafenauerja, ki je analiza Vodnikovega pesniškega razvoja. Ob stoti obletnici Vodnikovega rojstva je izšla knjiga Vodnikov spomenik, stota obletnica smrti pa naj bi nam dala popolno kritično izdajo njegovih pesmi. Ta Grafenauerjeva razprava naj bi bila priprava za tako knjigo, ki naj bi jo Matica izdala. Razprava je na podlagi zbranega gradiva opisala, kako se je Vodnik učil in izpopolnjeval, predvsem po navodilih Žige Zoisa.⁴

Viktor Steska je v poročilu o reviji *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* omenil razpravo dr. Ivana Grafenauerja o Vodnikovi zapuščini in

1 Ivan Grafenauer: O Vodnikovi pesniški zapuščini in o dosedanjih izdajah njegovih pesmi. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino*. I, 1918/19, str. 179–192.

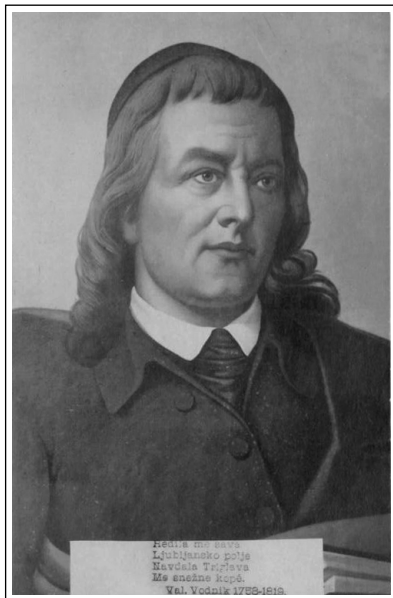
2 Josip Mal: Ob stoletnici Vodnikove smrti. *Dom in svet*, 32, 1919, str. 16–17.

3 Jože Debevec: Dr. Ivan Pregelj, Valentin Vodnik. *Dom in svet*, 39, 1919, str. 43. Podpis: J. D.

4 Jože Debevec: Valentin Vodnik – pesnik. *Dom in svet*, 39, 1919, str. 165–166. Podpis: J. D.

o dosedanjih izdajah njegovih pesmi. Te izdaje niso bile kritične, takšna pa bo izdaja Slovenske Matice.⁵

V Ljubljanskem Zvonu je o Vodniku pisal dr. Ivan Lah. Posebej se je v članku posvetil njegovemu delu v času Napoleonove Ilirije in preganjanju po njej. »Ilirija mu je bila polje naše narodne kulture, kjer je mogel razviti svoje bogate sile,« je zapisal. V tej dobi je Vodnik pisal pesmi, sestavljal šolske knjige, deloval kot učitelj, nadzornik, ravnatelj in urednik Novic. V članku je dr. Lah objavil odlomke iz njegovih rodoljubnih pesmi. Ko pa so oblast spet prevzeli Avstrijci, je bil izgnanec v lastni domovini ter umrl zapuščen pa tudi zapustiti ni imel nič drugega kot svoje delo. Ob koncu članka je zapisal, da je bil Vodnik pevec, učenjak, buditelj in prerok, vzgojitelj in preganjanec. »Prvi je razkril bogastvo našega jezika, izpolnil dolžnosti svoje velike dobe in pokazal tudi jasno politično bodočnost svojega rodu. In zato slavimo ta jubilej!«⁶

Valentin Vodnik

V istem letniku Ljubljanskega Zvona je tudi podatek, da je knjiga Ivana Grafenauerja Valentin Vodnik pesnik »edina publikacija, s katero se je letos Matica oddolžila našim znanstvenim potrebam«.⁷

Znanstvena revija Leonove družbe Čas je leta 1919 samo omenila zbirko Vodnikovih del, ki jo je priredil dr. Ivan Pregelj za proslave ob stoti obletnici Vodnikove smrti.⁸

Precej so pisali tega leta o Vodniku naši mladinski časopisi. Mentor, list za srednješolsko dijaštvo, ki je izhajal v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano, je objavil članek dr. Ivana Preglja. Vodnika je predstavil kot domačega pevca, prvega škrjančka naše male zemlje in njive. Primerjal ga je s Prešernom, ki je slovenski Byron in Puškin. Poudaril je, da še nikoli ni noben književnik napisal tako kratke biografije o sebi in tako značilno preproste in skromne kot Vodnik. Ta biografija je »sijajen dokument njegove izrazite osebnosti!«, je še dodal. Vodnika pa je imenoval tudi prvega slovenskega nacionalnega pesnika, čeprav je bil takrat

5 Viktor Steska: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. I. letnik. *Dom in svet*, 39, 1919, str. 169–170.

6 Ivan Lah: Valentin Vodnik. *Ljubljanski Zvon*, 39, 1919, str. 49–50.

7 Knezova knjižnica XXII zvezek. *Ljubljanski Zvon*, 39, 1919, str. 564.

8 Književne beležke. *Čas*, 13, 1919, str. 166.

še glas vpijočega v puščavi. Na koncu članka je še naštel, kaj vse je bil poleg tega, da je bil pesnik.⁹

V Zori, glasilu slovenskega katoliškega dijaštva, je dva prispevka napisal Narte Velikonja. V prvem je potožil, da smo kot narod odvisni, gospodarsko šibki, še bolj pogubno za nas pa je, da živimo časopisno enodnevno življenje in se ne poglobimo v posamezne dogodke. Tako gredo veliki možje mimo nas, saj že drugi dan pozabimo nanje in drvimo za drugimi cilji. Tako marsikdo ne ve, kdo sta bila Vodnik ali pa Krek. Obletnice, kot je letošnja, so za nas le ugodna priložnost, da se z njima pohvalimo. Sklepa, da je ljudstvo pri nas politično naščuvano, ne pa zrelo za kulturno in politično udejstvovanje, zato bi morala tu poseči vmes inteligenca, v prvi vrsti dijaštvo.¹⁰

V drugem članku je opisal Vodnikovo pesniško pot od prvih pesmi za Pisanice pa do Ilirije oživiljene. V tej dobi je izdajal tudi pratiko, napisal šolske knjige, s katerimi je položil temelj naše narodne šole. Z Ilirijo oživiljeno je Slovencem pokazal pot v bodočnost, saj imamo zdaj Jugoslavijo, ki je vstala in živi.¹¹ Avtor s psevdonimom je v tem letniku Zore napisal tudi krajšo pesem Vodniku v spomin.¹²

Zelo lepo in poljudno je predstavil Vodnika v mladinski reviji Zvonček dr. Franjo Kogoj. Opisal je njegovo otroštvo, vstop v frančiškanski cerkveni red in odhod med posvetne duhovnike. Nekaj časa je bil katehet na Bledu, nato župnik na Gorjušah, kjer je spoznal Žigo Zoisa. V Ljubljani je nato na gimnaziji poučeval zgodovino, zemljepis in francoščino. Tu je izdajal Veliko pratiko in urejati časnik Ljubljanske novice. Podrobno opisuje tudi Vodnikovo delo v dobi Napoleonove Ilirije, pesem, posvečeno njej, in pisanje slovenskih učbenikov. Po koncu Ilirije je spet prevzela oblast Avstrija, Vodnika so upokojili in je bil lahko le pomožni učitelj. Njegov spomin so počastili France Prešeren, Anton Martin Slomšek in Čeh Jan Kolar. Ob koncu članka je zapisal, da zdaj »stoji Vodnik pred nami v vsej mogočnosti v Iliriji oživiljeni – v ujedinenem kraljestvu Srbov, Hrvatov in Slovencev – kot popoln in navdušen Jugoslovan«.¹³

Tudi mladinski list Vrtec je počastil stoto obletnico Vodnikove smrti. Druga številka revije je imela na naslovnici Vodnikovo podobo, sledila je njegova pesem Moj spominek. Urednik Jožef Volc je zatem napisal, da so otroci januarja po šolah praznovali spomin nanj, učitelji pa so jim razložili, kdo je bil Vodnik. Revija Vrtec pa jim bo malo osvežila to, kar so slišali v šoli. Potem je povzel kratek Vodnikov življenjepis iz knjižice, ki jo je tega leta priredil dr. Ivan Pregelj.¹⁴

Ker je bil Valentin Vodnik šolnik in pisec pomembnih šolskih učbenikov,

9 Ivan Pregelj: Valentin Vodnik. (Ob stoletnici njegove smrti.) *Mentor*, 11, 1919, str. 29.

10 Narte Velikonja: Ob stoletnici Vodnikove smrti. *Zora*, 21, 1918/19, str. 26. Podpis: N. V.

11 Narte Velikonja: Valentin Vodnik. *Zora*, 21, 1918/19, str. 52–54. Podpis: Zenaj Nevart

12 J. Glinški: 1819–1919. *Zora*, 21, 1918/19, str. 54.

13 Franjo Kogoj: V spomin Valentinu Vodniku. Ob stoletnici njegove smrti. *Zvonček*, 20, 1919, str. 6–10.

14 Valentin Vodnik. *Vrtec*, 49, 1919, str. 51–52.

bi pričakovali tega leta kak daljši prispevek o njem v naših pedagoških revijah. Vendar je v njih omenjen le nekajkrat.

V prvi številki Učiteljskega tovariša je bil v rubriki Kronika zapis ob stoti obletnici smrti Valentina Vodnika. Poverjeništvo za uk in bogočastje je ukazalo, da se ta jubilej na 8. januar 1919 proslavi na vseh šolah »s primerno slavnostjo«, potem pa nadaljuje pouk, ker je v tem šolskem letu odpadlo »premnogo šolskih ur«.¹⁵

Ivan Šega je v Učiteljskem tovarišu ob poročilu o Zvončku napisal, da je v njem opisan tudi Valentin Vodnik, prvi pravi Jugoslovan.¹⁶

Med poročili o zborovanjih učiteljskih društev je stota obletnica Vodnikove smrti omenjena le enkrat. Učiteljsko društvo za mariborsko okolico je zborovalo v Mariboru 9. januarja. Na njem je predsednik društva Avgust Požegar v svojem govoru med drugim opozoril tudi na obletnico smrti prvega slovenskega pesnika Valentina Vodnika.¹⁷

V Slovenskem učitelju, glasilu Slomškove družbe, so tega leta zapisali le, da je 8. januarja ob stoletnici Vodnikove smrti obhajala »na slovesen način večina šolskih zavodov vsled odredbe poverjeništva za uk in bogočastje«.¹⁸

Obletnico je zaznamovalo nekaj razprav v literarnih revijah, poročil o člankih v posameznih revijah in pričakovanju nove izdaje Vodnikovih pesmi. Ta knjiga pa ni izšla. V prispevkih, ki so jih objavljali v mladinskih revijah, so poudarjali pomen Vodnikove pesmi Ilirije oživljene, ki naj bi bila aktualna tudi zdaj, ko se je porodila nova država Jugoslavija. Nekatere revije so se spomnile v zvezi z Vodnikom tudi Žige Zoisa, ki je prav tako umrl pred stotimi leti. Pedagoške revije pa so se v tem letu najbolj posvečale novi šolski reformi.

Tatjana Hojan

Slovenska univerza v Ljubljani – 100

Po večletnih prizadevanjih za ustanovitev slovenske univerze je bila ta ustanovljena z »Zakonom o vseučilišču kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani« 23. julija 1919. Imela je pet fakultet: teološko, pravoslovno, filozofsko, tehnično in medicinsko, ki je imela samo dva pripravljalna letnika. V prvem študijskem letu je bilo vpisanih 942 slušateljev, od njih 29 študentk in 914 študentov. S kraljevo odločbo je bilo 31. avgusta imenovanih 18 profesorjev, 3. decembra pa je bilo prvo predavanje. V obdobju do druge svetovne vojne je bilo zelo izrazito študentsko gibanje, ki se je zavzemalo za gradnjo univerzitetne knjižnice in izpopolnitev in razširitev univerze.

¹⁵ Stoletnica Vodnikove smrti. *Učiteljski tovariš*, 59, 1919, št. 1, str. 3.

¹⁶ Ivan Šega: Listek. »Zvonček.« *Učiteljski tovariš*, 59, 1919, št. 14, str. 1.

¹⁷ Učiteljsko društvo za mariborsko okolico. *Učiteljski tovariš*, 59, 1919, št. 11, str. 3.

¹⁸ Kultura in književnost. *Slovenski učitelj*, 20, 1919, str. 46.